

Wereldbevolkingsrapport 2009

Omgaan met een veranderende wereld: vrouwen, bevolking en het klimaat

Nederlandse samenvatting

(Onder Embargo tot 18 November 2009)

state of world population 2009

Facing a changing world: women,
population and climate

Vertaald door: The Text Consultant, Rikkert Stuve,
in opdracht van World Population Foundation (WPF)

Omgaan met een veranderende wereld: vrouwen, bevolking en het klimaat

Nederlandse samenvatting

(Onder Embargo tot 18 November 2009)

18 november 2009 - Family planning, reproductieve gezondheidszorg en relaties tussen mannen en vrouwen kunnen het verloop van klimaatverandering in de toekomst beïnvloeden en de manier waarop mensen omgaan met een stijgende zeespiegel, steeds heviger stormen en ernstiger droogtes, aldus het *Wereldbevolkingsrapport 2009*, vandaag uitgebracht door de UNFPA, het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties.

Nationaal beleid en internationale verdragen over klimaatverandering hebben een grotere kans van slagen op de lange termijn als ze rekening houden met de ontwikkeling van de bevolking-groei, de relaties tussen mannen en vrouwen en het welzijn van vrouwen en hun toegang tot voorzieningen en kansen, zo concludeert het rapport. Als de bevolking langzamer zou groeien, bijvoorbeeld, zou dat de samenleving helpen flexibeler om te gaan met de gevolgen van klimaatverandering en zou dat bijdragen aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen in de toekomst, aldus het *Wereldbevolkingsrapport 2009*.

De huidige discussie over klimaatverandering gaat met name over de verantwoordelijkheden van landen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en over het financieren van de overstap op schone energie met een

lage uitstoot van kooldioxide (CO₂) en andere technologieën. Wat is de beste manier om CO₂-uitstoot te verminderen? En op wiens schouders rust de financiële verantwoordelijkheid voor de huidige en toekomstige klimaatveranderingen? “Deze vragen zijn van doorslaggevend belang,”

schrijft Thoraya Ahmed Obaid, directeur van UNFPA, in het voorwoord van het rapport.

“Maar er zijn ook belangrijke fundamentele vragen over wat voor gevolgen klimaatverandering zal hebben voor vrouwen, mannen, jongens en meisjes op verschillende plekken in de wereld en zelfs binnen landen, en hoe individueel gedrag kan bijdragen (of juist niet) aan wereldwijde pogingen om de opwarming van de aarde tegen te gaan.”

De klimaatdiscussie van de toekomst moet rekening houden met de menselijke kanten en de man-vrouw verhoudingen bij ieder aspect van het probleem.

In december 2009 is er een Conferentie van Partijen van

de Verenigde Naties om te komen tot een Raamverdrag inzake Klimaatverandering. Elk verdrag dat deze conferentie oplevert en dat “mensen helpt om zich aan te passen aan klimaatveranderingen en dat de vermogens aanspreekt van vrouwen en mannen om het opwarmen van de aarde tegen te gaan, zou een werkelijk doeltreffende lange-termijn strategie betekenen voor het omgaan met klimaatverandering,” aldus Obaid.

Klimaatverandering

De temperatuur van het aardoppervlak is de laatste honderd jaar met 0,74 graden Celsius gestegen. Dat lijkt misschien niet zoveel maar het is wel genoeg om vele ecosystemen op aarde zodanig te verstoren dat dit behoorlijke risico's inhoudt voor ons welzijn. Belangrijker nog, als de huidige trend doorzet of nog sneller gaat, wat vele klimaatwetenschappers voorspellen, kan de temperatuur van de aarde tegen 2100 met nog eens vier tot zes graden zijn toegenomen. Dat heeft waarschijnlijk catastrofale gevolgen voor het milieu, leefgebieden, de economie en de mens. De 10 warmste jaren in de hele wereld sinds 1880 hebben zich allemaal voorgedaan in de afgelopen 13 jaar.

Klimaatwetenschappers over de hele wereld zeggen met steeds grotere zekerheid dat de recente opwarming te wijten is aan de broeikasgassen die in de atmosfeer terecht komen als gevolg van de activiteiten van een steeds rijkere bevolking, met name in de geïndustrialiseerde landen. De toenemende verbranding van fossiele brandstoffen zoals kolen, olie en gas zorgt voor steeds meer kooldioxide in de atmosfeer, waardoor het broeikas-effect verergert en versnelt. Ontbossing en vervuiling van de grond leiden ook tot meer CO₂ in de atmosfeer. Landbouwactiviteiten en de diepvriesindustrie zorgen weer voor uitstoot van verscheidene andere krachtige broeikasgassen.

Gevolgen voor mensen

Klimaatverandering kan mogelijk alles weer tenietdoen wat er bereikt is op het gebied van ontwikkeling en de Millennium Ontwikkelingsdoelen. Een dergelijke terugval kan het gevolg zijn van watertekort, hevige tropische stormen en stortzees, overstromingen, te weinig smeltwater uit gletsjers voor landbouwirrigatie, veranderingen in de beschikbaarheid van voedsel en mogelijk gezondheidscrisis.

Klimaatverandering dreigt de armoede nog te verergeren en dat betekent een extra tegenslag voor gemarginaliseerde en kwetsbare groepen. In Zuidoost-Azië, bijvoorbeeld, leven ongeveer 221 miljoen mensen nu al onder de armoedegrens van 2 dollar per dag. Vele armen in deze regio, vaak kleine boeren of vissers, wonen in kustgebieden en laaggelegen rivierdelta's. Arme huishoudens zijn bijzonder kwetsbaar voor klimaatverandering omdat ze met hun lage inkomen nauwelijks of geen toegang hebben tot gezondheidszorg of tot andere vangnetten die bescherming

kunnen bieden tegen de bedreigingen van veranderende omstandigheden.

De zeespiegel zal ook stijgen tengevolge van klimaatverandering en dat vormt een bedreiging voor laaggelegen en dichtbevolkte kustgebieden en kleine eilandstaten.

In mei 2009 noemde het medische tijdschrift *The Lancet* klimaatverandering "s werelds grootste bedreiging voor de gezondheid in de 21ste eeuw." De epidemiologische gevolgen van klimaatverandering voor ziektepatronen in de hele wereld zullen enorm zijn, met name in ontwikkelingslanden, waar de gezondheid van mensen toch al kwetsbaar is. Zo zullen ziektes die overgedragen worden door insecten toenemen. Miljoenen mensen meer kunnen slachtoffer worden van malaria als muskieten die de ziekte met zich meedragen op steeds grotere hoogten kunnen leven door de stijgende temperaturen.

Klimaat en migratie

Het is te verwachten dat grote groepen mensen zullen wegtrekken uit gebieden die door klimaatveranderingen overstroomd of verdroogd zijn en daardoor onherbergzaam zijn geworden. De grootschalige migratie die hier het gevolg van is kan leiden tot vele ernstige gezondheidsproblemen, zowel direct, door alle spanningen van het migratieproces, als indirect, door mogelijke conflicten, veroorzaakt door chaotische verplaatsingen van mensenmassa's.

Miljoenen mensen die nu in laaggelegen kustgebieden wonen, moeten wellicht hun huizen verlaten als de zeespiegel stijgt, wat voorspeld wordt door de meeste experts op het gebied van klimaatveranderingen. Door aanhoudende en ernstige droogte zullen er meer boeren van het platteland naar de stad trekken om daar een bestaan te zoeken. Mensen die in stedelijke krottenwijken wonen in gebieden waar overstroming op de loer ligt trekken wellicht naar het platteland om het gevaar te ontlopen. In sommige gevallen kan de geleidelijke verslechtering van het milieu ervoor zorgen dat mensen geen inkomen meer kunnen verdienen en uitwijken naar andere landen.

De redenen waarom mensen migreren of vluchten zijn complex, waardoor het moeilijk is te voorspellen wat voor effect klimaatveranderingen zullen hebben op migratie in de toekomst. Wel lijkt het waarschijnlijk dat klimaatverandering een belangrijke oorzaak zal zijn van

bevolkingsverplaatsingen in de toekomst, meestal van verplaatsingen binnen een land maar ook voor een deel van internationale migratie.

Het beperken van klimaatverandering

De invloed van menselijke activiteit op klimaatverandering is complex en heeft te maken met wat we consumeren, de soorten energie die we produceren en gebruiken, of we in de stad wonen of op een boerderij, of we in een rijk of in een arm land wonen, of we jong of oud zijn, wat we eten en zelfs in hoeverre mannen en vrouwen gelijke rechten en kansen hebben. Het gaat ook om met z'n hoeven we nu zijn: bijna 7 miljard. Als de groei van economieën, de bevolking en de consumptie het aanpassingsvermogen van de aarde overtreft, kunnen klimaatveranderingen extremer worden, met mogelijk catastrofale gevolgen. De bevolkingsontwikkeling is onderdeel van een groter, ingewikkelder verhaal over hoe sommige landen en mensen hun ontwikkeling en hun vooruitgang hebben vormgegeven terwijl anderen weinig zeggenschap hebben gehad in beslissingen die consequenties hadden voor hun leven.

Niet alle mensen of landen veroorzaken in gelijke mate de uitstoot van broeikasgassen die onze aarde opwarmen. Tot nog toe hebben de geïndustrialiseerde landen de meeste kooldioxide en andere broeikasgassen opgewekt die het klimaat veranderen maar hebben ze verhoudingsgewijs weinig last van de gevolgen van klimaatverandering. Ontwikkelingslanden zijn verantwoordelijk voor een veel kleiner deel van de uitstoot van broeikasgassen maar hebben veel meer last van de gevolgen, zoals extreme weersituaties, stijgende zeespiegels, overstromingen en droogtes. De geïndustrialiseerde landen hebben het probleem grotendeels veroorzaakt, maar de armen in de wereld staan voor de grootste uitdagingen om ermee te leren leven.

De snelheid en de omvang van de recente bevolkingsgroei is van grote invloed op de uitstoot van broeikasgassen in de toekomst, zeggen wetenschappers, zoals die in het Intergouvernementele Panel voor Klimaatverandering (IPCC). Een langzamer bevolkingsgroei in zowel ontwikkelde landen als ontwikkelingslanden maakt het wat gemakkelijker om de wereldwijde uitstoot in evenwicht te brengen met de atmosfeer op de langere termijn en om ons beter aan te passen aan veranderingen die al aan de gang zijn. Hoe belangrijk een langzamer bevolkings-

groei zal zijn hangt af van de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van de economie, de technologie en de consumptie.

De rol van de bevolkingsgroei in de toename van de uitstoot van broeikasgassen is niet de enige demografische ontwikkeling die een rol speelt bij klimaatverandering. Zo is de samenstelling van huishoudens ook een variabele die van invloed is op de hoeveelheid broeikasgassen die wordt uitgestoten in de atmosfeer. Onderzoek heeft aangetoond dat het energieverbruik per persoon in kleine huishoudens groter kan zijn dan dat in grote huishoudens. Ook zijn er aanwijzingen dat veranderingen in leeftijdssamenstelling van de bevolking en geografische verspreiding (steeds meer mensen wonen in steden, bijvoorbeeld) gevolgen kunnen hebben voor de toename van de uitstoot. Het is aannemelijk dat bevolkingsgroei op den duur van invloed zal zijn op de uitstoot van broeikasgassen. In de onmiddellijke toekomst zal de bevolkingsgroei van invloed zijn op het vermogen van landen om zich aan te passen aan de gevolgen van klimaatveranderingen.

Vrouwen zwaarder getroffen

Klimaatverandering vormt niet alleen een bedreiging voor mensenlevens en hun levensonderhoud maar zal ook de kloof tussen arm en rijk vergroten en de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen. Voor vrouwen, met name vrouwen in arme landen, zijn de gevolgen anders dan voor mannen. Zij zijn het meest kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering omdat er in vele landen meer vrouwen dan mannen in de landbouw werken en vrouwen minder alternatieven hebben om voor inkomen te zorgen. Vrouwen zijn verantwoordelijk voor het huishouden en zorgen voor hun gezin; dat beperkt vaak hun mobiliteit en maakt ze kwetsbaarder voor plotselinge natuurrampen die voortvloeien uit het weer. Droogte en onregelmatige neerslag dwingt vrouwen harder te moeten werken om te zorgen voor voedsel, water en energie in huis. Voor meisjes betekent het dat ze hun moeders bij die taken moeten helpen en dus niet meer naar school kunnen. Deze cyclus van ontbering, armoede en ongelijkheid tast het sociaal kapitaal aan dat nodig is om klimaatverandering doeltreffend het hoofd te kunnen bieden.

Omdat vrouwen een belangrijke bijdrage leveren aan de voedselproductie in ontwikkelingslanden moet er veel meer aandacht komen dan nu het geval is voor de relatie

tussen gender, landbouw en klimaatverandering. Doordat vrouwen armer zijn, minder zeggenschap hebben over hun eigen leven, minder erkenning krijgen voor hun economische productiviteit en zwaarder belast zijn als het gaat om het krijgen en het opvoeden van kinderen, staan ze voor extra uitdagingen door de klimaatveranderingen.

Uitsluiting en discriminatie van vrouwen en te weinig aandacht voor de gevolgen van genderongelijkheid voor ontwikkeling, gezondheid, gelijkheid en welzijn ondergraven het vermogen van landen om adequaat te reageren op klimaatveranderingen. Dat vermogen gedijt het best in samenlevingen waarin iedereen naar school kan gaan, toegang heeft tot gezondheidszorg, gelijke bescherming geniet bij de wet en volwaardig in staat is richting te geven aan zijn eigen leven, omgeving en land. Vaak is een dergelijke veerkracht ook geworteld in de cultuur, zoals een traditie van vrijgevigheid aan degenen die hulpbehoevend zijn of samenwerking bij rampen.

Reproductieve gezondheid

De Internationale Conferentie voor Bevolking en Ontwikkeling (ICPD) van 1994 was een mijlpaal in de geschiedenis van bevolking en ontwikkeling. Op deze conferentie werd de hele wereld het met elkaar eens dat het bij bevolking niet gaat om aantallen maar om mensen. Het 20-jarige Actieprogramma van de conferentie, dat door 179 regeringen werd aangenomen, gaat ervan uit dat als er wordt voorzien in de behoefte aan vrijwillige family planning en reproductieve gezondheidszorg, samen met basisgezondheidszorg en basisonderwijs, de bevolkingsgroei dan vanzelf (en dus niet door middel van dwang of controle) zal stabiliseren.

Er is voldoende grond aan te nemen dat het behalen van de doelen van het ICPD (zoals wereldwijde toegang tot reproductieve gezondheidszorg, samen met beter onderwijs voor meisjes en gelijkheid van mannen en vrouwen) zal helpen om doelen op het gebied van gezondheid en ontwikkeling te bereiken en het tegelijkertijd bijdraagt aan een daling van het vruchtbaarheidscijfer, wat dan weer zou helpen om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen op de lange termijn. De overlevingskansen van moeder en kind verbeteren vanzelf door betere reproductieve gezondheid, onderwijs en gelijkheid voor mannen en vrouwen. Maar dan nog leidt een daling van het vruchtbaarheidscijfer tot een bevolkingsniveau onder

het niveau dat voorzien wordt in de meeste scenario's voor de uitstoot van broeikasgassen die ontwikkeld zijn door het Intergouvernementele Panel voor Klimaatverandering.

Het beteugelen van klimaatverandering

Regeren is vooruitzien en dus moeten overheden zich voorbereiden op de extra druk die klimaatverandering legt op doelen die op zichzelf al uitdagend genoeg zijn: het stimuleren van de ontwikkeling, het verminderen van de armoede, zorgen dat mensen toegang hebben tot onderwijs en gezondheidszorg, en het bereiken van grotere gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Een succesvolle aanpak van klimaatverandering heeft meer kans van slagen in een context van duurzame economische en sociale ontwikkeling, het naleven van mensenrechten en het respecteren van culturele diversiteit, een verbeterde positie van vrouwen en toegang tot reproductieve gezondheidszorg voor eenieder. Specifieke maatregelen om het probleem aan te pakken moeten echter wel gebaseerd zijn op feiten en niet op de waan van de dag. Er moet snel meer onderzoek komen naar de vele effecten van (en oplossingen voor) klimaatverandering voordat het te laat is.

Omdat door mensen veroorzaakte klimaatveranderingen complex zijn, zijn er drie terreinen waar nu meteen actie ondernomen moet worden om te zorgen voor verbetering op de onmiddellijke, korte en lange termijn.

Aanpassing, nu en zolang nodig: de temperatuur is wereldwijd aan het stijgen en dus hebben we geen andere keus dan ons aan te passen aan de veranderingen waar we nu voor staan en ons voor te bereiden op veranderingen die nog gaan komen. Omdat men verwacht dat de temperatuur nog decennia lang zal oplopen en de zeespiegel misschien wel eeuwenlang, is het een zaak voor zowel de korte als de lange termijn om te leren hoe we ons moeten aanpassen en flexibel kunnen omgaan met de klimaatveranderingen die nu gaande zijn. Dat soort aanpassing is echter niet iets dat donorlanden, banken of bedrijven op een of andere manier kunnen 'doneren' aan ontwikkelingslanden. Natuurlijk zijn geld, technologie en kennis daarvoor essentieel, maar een geslaagde en duurzame aanpassing moet toch voortkomen uit de levens, ervaring en wijsheid van diegenen die zich moeten aanpassen.

Onmiddellijke beperking van de uitstoot: als we de wereldwijd toenemende uitstoot van broeikasgassen niet tot staan weten te brengen en snel weten terug te dringen, dan wordt aanpassen aan klimaatverandering een eindeloze en misschien wel onmogelijke opgave. De oproep om flexibel om te gaan met klimaatverandering doet niets af aan de noodzaak de uitstoot zo snel mogelijk terug te dringen, en wel nu meteen.

Beperking van de uitstoot op de lange termijn: we moeten zo snel mogelijk succes boeken met het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. Maar dat is nog maar een eerste stap in een opgave die mensen nog decennialang en misschien wel eeuwenlang zal bezighouden: we moeten de wereld draaiende houden en er tegelijkertijd voor zorgen dat we met onze activiteiten de atmosfeer en het klimaat niet zodanig aantasten dat de aarde onbewoonbaar wordt.

Het volledige rapport met een samenvatting in het Arabisch, Engels, Frans, Spaans en Russisch is te vinden op www.unfpa.org.

De Nederlandse samenvatting is te downloaden op de website van World Population Foundation www.wpf.org.

Voor meer informatie:

UNFPA (United Nations Population Fund)

Information and Extension Division
220 East 42nd Street, 23rd Floor, New York 100017, USA
Tel: +1 (212) 297 5020; Fax: +1 (212) 557 6416
E-mail: gharzedinne@unfpa.org

WORLD POPULATION FOUNDATION

World Population Foundation (WPF)

Vinkenburgstraat 2a, 3512 AB Utrecht, The Netherlands
Tel: +31 30 239 3888, Fax: +31 30 239 3860
E-mail: office@wpf.org